

Erdély
ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891
Értesítője
Új sorozat, 2011/2.
Megjelenik havonta

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Kovács Zsuzsa

Jöjjön velünk a felsővidrai Pisaja vízeséshez!

A fagyos vízesés elbűvölő látvány

VAS GÉZA

Már csak emlék, amikor hajdanában a kígyózó Aranyos völgyén felfelé a füstölgő vicinális-mozdony személy-, és tehervagonokat vontatott maga után a keskeny nyomtávú vasúton. Helyenként immár ennek a vasútnak még csak helye sem látszik az elgazosodás miatt, bár manapság turisztikailag is nagy jelentősége lenne. Az akkori gidres-gödörös úton leginkább csak az ekhós móc szekerek járták talán napokig tartó útjukat, és alig lehetett látni egy-egy gépjárművet. Manapság az arány fordított.

A sokfajta turisztikai látványossággal rendelkező Aranyos völgye meglehetősen hosszan kígyózik fel a mócok országába. Várfalvát elhagyva, az Aranyos hídján áthaladva a folyónak kisebb gátja van, ahol nyáron a merészebbek fürödnek, de a horgászok sem kerülik el ezt a helyet. Később a völgy helyenként immár annyira leszűkül, hogy az út és az egykori vasútvonal a két kisebb méretű alagútjával alig fér el egymás mellett. Elhagyva a torockói-nagyenyedii eltérő, ahol a Jára völgye torkollik az Aranyos völgyébe (ezen az úton is el lehet jutni Alsójárába, ahol az EKE XX. vándortáborát szervezzük), közvetlenül a Járai eltérő előtt komoly szerkezetű gyalogos fémhíd ível át az Aranyoson Borrév irányába. Ennek a gyaloghídnak a helyén állott az a ki tudja hány éves fahíd, amely egykoron biztosította a teherforgalmat Torockóra, illetve a Kőközi szo-

roson keresztül Nagyenyedre. A kacskaringós úton tovább haladva baloldalt messziről feltűnik a kimagasló Vidalykő 1285 méteres csúcsa. Jobboldalt az alsóaklosi letérőnél el lehet jutni a Ronki szorosba, és innen Bélavár 1382 méteres magaslatára, majd esetleg Kisbányára. Egy másik letérő az alsópodságai, amely szintén a festői Bélavári hegyvidékre vezet. Ez az út közben egybeolvad a másik völgyből feljövő ösvénnyel. Természetesen a két völgyet a bélavári sziklaszirt alatt egy napos, nem nehéz körúttal is le lehet járni.

Az Aranyos völgye nagyon szép vízeséssel is megörvendeztet. Ez a Sipota-vízesés, ahol parkolási lehetőség is van. Hozmából az Aranyos fölött átívelő kezdetleges vízelvezető biztosít szomjoltót a megpihenő átutazónak. A völgyön fölfelé egy lengőhíd a Szolcsvai bűvópatakhoz is elvezet, a gyalogos kirándulók itt rövidíthetnek ahelyett, hogy a távolabbi Alsószolcsvát érintve haladnának.

A korabeli leírásokban olvasható, hogy Felsőszolcsván, Brezesden és Szártos környékén sokszor lehetett látni aranymosókat, akik durva pokróccal letakart deszkalapra rakták az Aranyosból kikutort kavicsos iszapot. A durvább kavicsból megtisztított pokrócra tapadt iszapot az ún. választóteknőbe tették, és ezt óvatosan rázva addig mosták, amíg a finom aranyiszap a teknő mélyebb részén összegyűlt, majd ezt higanyval kezelve, borsó nagyságú tiszta aranyat kaptak.

Aranyosbánya, Nagylupsa, Bisztra, végül Topánfalva. Ezen a vonalon, az Aranyos mindkét oldalán turisztikai látványosságokban bővelkedő utak vezetnek völgyeken keresztül, fel a hegygerincekre. A móc fővárost, Topánfalvát elhagyva nemsokára elérjük a Nagyarányos völgyzáró gátját. A gáton keresztül jutunk el a Kisarányos völgyébe, ahol el lehet jutni az egykori híres leányvásár színhelyére, a Gaina tetőre is (1486 m), a mi utunk viszont csak Felsővidráig tart (a Kisarányosban, és a mellékpatakokban egykoron nagyon sok Vidra élt, innen adódik a Vidra és Felsővidra elnevezésű helységek neve is). Felsővidra most az itt született Avram Iancu nevét viseli. A mi utunk Avram Iancu szülőház-múzeumáig tart, ugyanis itt van az őslénytanilag is híres csigadomb-rezervátum, amelynek csigakövéleteit immár közvetlen közeltől szemmagasságban lehet látni. Innen földút vezet, az ún. Pisaja-vízesés vadregényes helyére. Az odavezető út, ami kb. 400–500 méter távolságra van a főúttól, nagyon könnyen járható, de inkább csak gyalogszerrel, és a szintkülönbség is alig 50 m. Közben látni lehet egy nagyon régi, de gondozott lakatlan móc házat is. A mintegy 20 m magas vízesés környéke, díszítő elemként tele van hatalmas kagylókövéleti görgetegekkel, mészkőtufákkal. A közvetlen közelben turistaszegzonban fogadó is működik.

Legközelebbi túra: mikrobuszos kirándulás március 19-én, szombaton.

Halála 105. évfordulójának évében Czárán Gyulára (1847. augusztus 23., Seprős – 1906. január 6., Menyháza), az egyik első magyar turisztikai szakemberre, útépítőre emlékezünk, felidézve egy részletét jelentős anyagi befektetését igénylő óriási munkásságának. Bár a Biharban ma is az általa kiépített utakat járják a turisták, mint alább látni fogjuk, egyes elfelejtett részletek azonosítása, újrafelfedezése már izgalmas kutatómunkát igényel.

Czárán Gyula, a bihari természetjárás atyja

■ 2011-et akár Czárán-évnek is tekinthetnénk, emlékezve annak az embernek a tevékenységére, akinek: „...munkássága immár akkora, hogy egymaga egész turistaegyesületet képvisel és annak áldásos és közhasznú munkáját egyedül végzi.” (Meltskó Frigyes és M. Kovács Géza jelentése, 1900. július 15.)

Czárán egyik legelső munkája a Vigyázó környékén a „Próba körút” volt, mely csokorba fogta a Rekicel (Havasreketye) vidékének legszebb kilátóit, szikláit és vízeséseit. Ennek a körútnak a megmaradt részeit kutatta fel 2000-ben az EKE kolozsvári osztályának két tagja, Tóthpál Tamás és Brósz Magda, azonosítva a Sikó-tornyot és a Felső menedékházat, egy beomlott, kisebb átjáró barlangot. Ebben helyezték el, a székelyjói X. EKE Vándortábor megemlékező programjaként, 2001. augusztus 2-án azt a kerek, alumínium emléktáblát, amelyet Máthé Gyula akkori EKE-elnök tervezett és készített, és amely rövid időn belül eltűnt.

A Czárán Gyula Alapítvány tagjai 2007-ben, Czárán Kalauza alapján indultunk megkeresni és meg is találtuk azt a Paromári vízesést, melyről a szerző így ír: „Eddig csak a rekiczeli vízesésről szóltott mindig a nóta: mint-

ha csupán az az egyetlen vízesés volna ott. Pedig tessék elhinni, van ott még több is... Itt van mindjárt ez az esés a Vigyázó felől alázuhanó Valeszáka fő völgyének egy jobbparti mellékágán, az u.n. Pareu márén (Nagypatak)”. A környéken végzett kutatásaink eredményeként azonosítottuk még a helyiek által Piatra Mare-nak nevezett Pozsárkövet, és felkerestük a Rékásvölgyi vízesést is.

Kovács Géza EKE-titkár 1904. március 10-i előterjesztése szerint: „A választmány elfogadta a turista osztály ama javaslatát, hogy „Szent László-körút” elnevezéssel a túri, tordai hasadékot a „Gétzy-vár”-al együtt kuszorúba foglalva, útmutató táblákkal láttassanak el és színelzés készíttessék.” Június 10-re elkészült a Szent László körút jelzése. A Túri-hasadék turistaútját Czárán Gyula be is fejezte és 1905. május 28-án át is adta, egy 42 fős felavató kirándulás alkalmával. Itteni munkásságát méltató emléklapoktjének ünnepélyes leleplezésére 1998. május 16-án került sor, az EKE III. Szindi Turisztikai Napjai keretében, a Túri-hasadék bejáratánál.

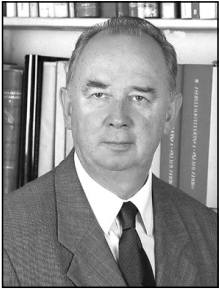
Egri Ferenc,
a Czárán Gyula Alapítvány
elnöke

A kolozsvári EKE honlapja

Február közepétől elérhető az EKE-Kolozsvár 1891 honlapja a www.ekekolozsvartk.com címen. Az internetes oldalon megtalálják az aktuális túraterveket, elolvashatják a szervezet tagjainak blogjain közzétett úti beszámolókat a közös kirándulásokról, fotogaléria és videotéka is feltölthető. Rövidesen elérhető lesz a fórum, vendégkönyv, valamint a 2011-es jubileumi vándortáborral kapcsolatos tudnivalók.

Meghívó az EKE jubileumi vándortáborába

Ezzel a hívó szóval fordulunk minden EKE-s társunkhoz, minden Erdély szépségeiért rajongó ismerős és ismeretlen túratársunkhoz. Szeretettel várjuk régi és új barátainkat

az idei alsójárai Vándortáborba, megünnepelni az Erdélyi Kárpát-Egyesület megalakulásának 120. évfordulóját.

Az erdélyi magyarság egyik legrégebb civil szervezete, az EKE, újra Kolozs megyében tartja évi nagy találkozóját. És ez nem véletlen, sőt ez a természetes is. Mi már többször vállaltuk a táborszervezést, akkor is, amikor a becsületünket, mindnyájunk becsületét kellett menteni. De vállaltuk az ünnepelést is. Mint egyesületünk „anyaszervezete” – hiszen a „kincses városban” alakult meg a legrégebbi erdélyi magyar turista szervezet – úgy gondoltuk, hogy miránk vár ez a feladat, ha mégoly nehéz is. Miénk a feladat, mert ezzel tartozunk elődeinknek és magunknak. A mi feladatunk bebizonyítani, hogy vagyunk és leszünk, nemcsak voltunk. Gyertek velünk!

Az ünnep az közös, az ünnep mindnyájunké. Ma jobban, mint valaha, vállalnunk és ápolnunk kell hagyományainkat, bizonyítanunk, hogy tudjuk, mi a feladatunk, tudjuk, kiknek és mivel tartozunk. Hagyományainktól és történelmi hivatásunktól eléggé eltávolodott és elrugaszkodott világunkban vissza kell térnünk a magunk útjára és mentve a menthetőt, fel kell építenünk egy korszerű, emberszabású világot, melynek fő értéke az ember. Egészséges, életrevaló utódokat akarunk, akik felvállalják múltunkat és jelenünket, szűkebb pátriánkat, szép Erdélyországot. Olyan honfitársakat várunk, akik tisztelik és becsülik egymást, akik kedvelik és örömmel keresik fel Erdély szebbnél szebb tájait; akik szeretik és óvják a természetet, akik megcsodálják szépségeit és óvják azokat. Őket hívjuk és az ő neveltjeiket, őket, akik megtanulták, hogy itthon kell éreznünk magunkat és ezért mindent meg kell tennünk, hogy az itthon ne váljék „otthon”-ná. Maradjanak itthon és jöjjenek ide minél többen, „mert ez a föld a miénk”, nem hagyhatjuk el. Mert harcolnunk kell ennek a földnek tisztaságáért, kristálytiszta vizeinkért, a szennyezetlen levegőért, a múlt emlékeiért és embertársainkért, egy szebb jövőért! De ennek előfeltétele a megismerés. Gyere velünk!

A turista az mindig ad. Mi ezt az eddig kevésbé ismert tájat a Jára vize mentén, ahol voltunk és még vagyunk – a Gyalui-havasokat – szeretnénk megismertetni természetjáró barátainkkal. Erdélynek ezen a vidékén emlékezzünk, örvendezzünk és ismerkedjünk! Egykori történelmi táj, népek és korok találkozópontján, ahol a múlt helyét átvette a jelen, de ahol most is van látni és hallani való. Ahol újra együtt lehet lenni, meg lehet csodálni a természet sokszínűségét, változatosságát, ahol lehet hinni a szebb jövőt, a mi jövőnket. Gyere velünk!

Aki még hisz és nem adta fel, jöjjön hozzánk és mérítsen erőt a 120 évből, a mi tájainkból és a mi hitünkéből. Lehet, csak akarni kell! Mi most újra történelmet írunk, a következő 120 év történelmét! Gyere velünk!

Várunk mindenkit szeretettel, az Erdélyi Kárpát-Egyesület – Kolozsvár 1891 nevében

Vekov Károly
elnök

Vándortáborok két évtizede

TÓTHPÁL TAMÁS

1990-ben újjáalakul a kommunizmus által erőszakosan beszüntetett EKE (akkor Kárpát Turista Egyesület néven), majd a gyergyószárhegyi EKE centenáriumon (1991. május 11–13., több mint 300 résztvevő) elhatározottak nyomán, 1991 szeptemberében be is jegyzik, ezúttal Erdélyi Kárpát-Egyesület néven, a Kolozsvári Bíróságon, kolozsvári székhellyel, számos megyei osztállyal és tagszervezettel. 1992. április 25-én, az Országos Vezetőtanács (OVT) első ülésén a küldöttek megszavazzák azt a javaslatot, hogy évi egy alkalommal – minden augusztus első hetében – egy Vándortábor keretében gyűljön össze a tagság. Az első, akkor még vándorgyűlés elnevezést viselő turistatalálkozó (Torockószentgyörgy, 1992. július 31–augusztus 2., 160 résztvevő) szervezését az akkori Kolozs megyei osztály vállalta. A találkozó ezek után a Vándortábor nevet viseli, mert tábor formájában zajlik, és helyszíne minden évben Erdély más-más festői vidéke, házigazdája pedig az EKE valamelyik osztálya.

Az elkövetkező években az érdeklődés az EKE Vándortáborok iránt egyre növekedett, míg napjainkra nemcsak az EKE legnagyobb méretű rendezvényévé, hanem mondhatni, a Kárpát-medence leg-rangosabb turista találkozójává nőtte ki magát, erdélyi, Kárpát-medencei, de távolabbi országokból érkező résztvevőkkel. A torockószentgyörgyi találkozót követően a táborozók létszáma évről évre rohamosan nőtt: Sepsibükszád 164; Malomdombok (Brassó), 240; Málnásfürdő 290; Vertop (Bihar) 370; Torockószentgyörgy 465; Forrásliget (Gutin) 609; Székelyjő 1084; 2002-ben Gyergyószentmiklóson már 1053 személy vett részt a táborban. A következő években (2003 Ratosnya, 2004 Gyergyószentmiklós, 2005 Kapnikbánya,

PAL ISTVAN

Az idei járai táborhely egy része, a közelben patak folyik

2006 Torockó, 2007 Vármező) a részvétel a nagyjából stabilizálódott 1000–1150 körül. Az évek során egyre nagyobb hangsúlyt kapott a szolgáltatások minősége, az osztályok egymással versengve haladták meg az előző évek ajánlatait, mind inkább távolodva a találkozó eredeti célkitűzéseitől. A színvonal ilyen irányú növelésével, a szervezés nehézségeit a kevesebb létszámú EKE-osztályok már nem tudták vállalni.

A 2008-as székelyjói, sorrendben a XVII. Vándortábor, az EKE Kolozsvári osztályának szervezésében, „túlélő” jelle gével fordulatot jelentett a vándortáborok

Géczi vár, avagy Léta vára

HINTS MIKLÓS

Túraleírás

A táborból Járavize (Valea Ierii) felé indulva, az elágazás után 3,5 km-re leszállunk a vízimalomnál és meglátogatjuk az egyetlen működőképes malmot a Jára völgyében. Majd felfelé indulunk az úton mintegy 400 métert, ahol egy kis patak befolyásánál letérünk egy szűk ösvényre (piros folt jelzés). Tovább a patak mellett 20 percet erdőben haladunk (felettünk a várrom, de nem látható), míg egy bozotos tisztásra jutunk. Innen felfelé indulunk akár szekérúton, akár egy ösvényen. Jobbra nézve előtűnik egy sziklaorom a várromokkal, ahova fél óra alatt feljutunk. Innen szép kilátás nyílik a környékre. Utunkat a vár előtt haladó magasfeszültségű vezeték irányában folytatjuk (eleinte két, majd egy oszlop mellett). Hamarosan elérjük a szekérutat, ezen megyünk a tetőig, ahol elhagyjuk az oszlopokat, és az úton balra enyhe ereszkedővel Létára érünk (a vártól idáig egy óra). Itt autóba ülünk és viszatérünk a táborba.

Története

Géczi vagy Léta vára Magyarlétától dél-nyugatra, a Jára-patak bal partján található, meredek sziklabércen. Egyike belső-Erdély nyugati őrvárainak, mely felügyelte az Erdélyi Szigethegységből bányászott nemesfémek útját, valamint a tordai só szárazföldi útját is. A szabálytalan négyszög alakú, külső és belső várra osztott erődítmény kezdettől királyi vár volt, az erdélyi alvajdák fennhatósága alatt. Építési ideje nem ismert, oklevelekben 1324-ben fordul elő castrum Letaa alakban. Ettől kezdve sűrűn emlegetik a váru rat és alattvalóit. 1404-ben a vár Kolozsvár tu-

lajdona. Léta várából intézték Torda, majd Kolozs megye ügyeit, aszerint, hogy melyik megyéhez tartozott. 1405-ben Zsigmond király megengedi, hogy Kolozsvárt fallal vegyék körül, majd 1419-ben a várat és birtokait felosztja főemberei között. Zsigmond halála után Losonczy Dezső, majd Herepei Márk, Erdély alvajdája birtokolja. Ekkor épülhetett nadráglóré ses tornya. 1456-ban V. László Hunyadi János mostoha húgának, Pongráczné Csolnokosi Klára asszonynak adományozza, ekkor sorolják fel először a vár tartozékait, 15 falut. Később Kolozst és Torockót is közéjük sorolják. A család kihalása után 1501-ben Korvin János herceg birtokolja. A XVI. század folyamán a vár többször cserél gazdát. Többször kerül a Balassák tulajdonába, de 1562-ben, Balassa Menyhártot hűtlensége következtében (átpártol a Habsburgokhoz) János Zsigmond fejedelem erőszakal megfosztja tulajdonától – ekkor kerül sor a pusztulására: az ostrom idején felrobban, katonáival egyetemben. Néhány évvel később a romokat Géczi Jánosnak adományozták, aki Erdély kormányzója volt. A vár 1562-ben ismét elpusztul, ekkor Géczi Zsuzsánna örökölte, ettől kezdve hívják Géczi várnak. A Rákóczi Ferenc szabadságharca alatt ismét használják, a szatmári békekötés után a várat feldúlják és lerombolják.

A közel 300 éves várrom kedvenc kirándulóhelye a környék, Kolozsvár és Torda turistáinak. A romok megmentéséért az Erdélyi Történeti Múzeum védnöksége alatt 1977–1981 között a mai Báthory-líceum és a tordaszentlászlói iskola diákjai ásátásokat végeztek és értékes leleteket tártak fel: fenékbélyegzős cserépedényeket, Szent László király arcképével díszített kályhacsempét, nyílhegyeket, de találtak gótikus és reneszánsz töredékeket is. Ezek alapján körvonalazódott, hogy a vár már a XII. század végén megvolt.

Mondák

A várhoz több monda társul. Az egyik szerint Géczi beleszeretett egy kolozsvári polgárnőbe, akit várába vitt. A szép nőt férje is szerette, de a rettegett hí rű Géczi ellen nem mert fellépni. Egyszer mégis ráveszi magát, és eljön oda. Géczi, amint meglátja, elébe siet és kér di, kit keres? A nem kis politikai érzéssel megáldott csizmadia kerülőleg felel: egy asszonyt két füllel. Géczinek tetszett az eszeség, mely nem tett egyebet, mint azt, ha nejét nem adja vissza, adja neki három faluját: Asszonyfalvát, Felső- és Alsófület kárpótlásul. Géczi megadta, s a polgár gazdag leve.

A másik monda szerint Géczinek volt egy nagyon szép felesége. Arra járt egyszer egy varga, munkát keresett. Be is szegődött a várba dolgozni. Amint a varga meglátta Géczi feleségét, beleszeretett. Az asszonynak is megtetszett a varga, s elhatározták, hogy megtartják az esküvőjüket. De a dologból semmi sem lett, mert minden kitudódott. Géczi a feleségét egy távolabbi üres várba zárta, a vargának meg levágatta a fülét. Az egyiket lefelé, a másikat felfelé dobta. Ahova a két fül leesett, oda emberek telepedtek. Ahova a varga jobb füle esett, azt a helységet Felsőfülének, ahova pedig a bal füle esett, azt Alsófülének nevezik. (Boldizsár Zeyk Imre gyűjtései alapján)

A vár mondáit Ricci János is közli a *Kalotaszeg* 1995-ös évfolyamának 8-as számában.

- Könnyű túra
- Távolság: autóval 20 km (a tábortól a malomig 8 km, vissza Létáról 12 km), gyalog 7 km.
- Idő: 3 óra.
- Szintkülönbség: 300 m.

Restitutio

■ Valamelyest eltérünk rovatunk eredeti céljától, mely az egyesületünk hajdani hírlapíróinak, vagy a turistatársadalom más nagyjainak ki nem adott, vagy másutt kiadott írásainak úgymond „visszaszolgáltatása” olvasóink felé az egyesület folyóiratában. Czirbusz Géza (1853–1920) egyetemi tanár, földrajztudós, az Erdélyi Kárpát-Egyesület választmányi tagjának jelen írása ugyanis nemcsak a Földrajzi Közlemények, hanem az Erdély 1895-ös évfolyamában is megjelent. Újra-közlését indokolja, hogy az írás az idei Vándortábor helyszínéről szól, valamint, hogy mára már szakkönyvtárakban is nehezen hozzáférhető kiadványokban jelent meg. Az első, a kistáj geológiáját bemutató részletet Wanek Ferenc geológus látta el magyarázó szöveggel és lábjegyzetekkel.

A Jára völgye és népe

■ Kolozsvártól délnyugatra s Torda városától nyugatra a Gyalui havasok alatt kanyarog az erdőben, zubogókban és hegyképi szépségekben egyaránt gazdag Jára völgye, melyben a névadó Jára vize siet nagy sebbel-zajjal az Aranyosba. Kolozsvári turisták gyakran fölkeresik tájait, s magamnak is többször alkalmam volt vidékeit bejárni. Nem végzek tehát hiábavaló munkát, ha földrajzi képbe foglalom úgy a mások, mint a magam tapasztalatait, amíg oly kimerítő monographia meg nem jelenik Erdély hegy- és völgy-rendezéseiről, mint aminőt korán elhunyt barátom, Dr. Primics György, az erdélyi orographia s geológia alapos ismerője tervezett volt és bizonyára be is fejezi vala, ha a kérelhetetlen halál ki nem ragadja idő előtt munkaköréből a javakorabeli férfit, s végét nem szakítja tudományos eredményekben s önálló kutatásokban gazdag életét. Legyen áldott emlékének e rövid dolgozat szentelve!

A Jára (neve kelta vagy hindu jaru = folyó származású vagy szláv, jarek, járok = árok) az Aranyosnak legnagyobb baloldali mellékfolyója, az Aranyos-melléki őshegyekben ásta ki medrét. Aranyos-mellékieknek nevezem a hegyeket, mivel a Gyalui havasok nevezete alatt manapság inkább csak a Kis-Szamosnak, a Hideg- és Meleg-Szamos forráságainak hegysorait értik, s az Aranyost beszegő hegyhátaikat már vízrajzi szempontból is külön veszik. Hunfalvy János a Gyalui havasok terjedelmét egészen az Aranyosig hozza le¹ s geológiailag különböző vidéket szakít ketté. Az Aranyostól éjszakra többnyire paleozoi korbeli s attól délre nagyobbára mezozoi korbeli kőszékek vidéke terjedez.

[Valóban, az Aranyostól délre, Ofenbánya vidékét kivéve,

mezozoikum-kori (a földtörténeti középkorban, azaz 240 millió évvel ezelőtől 60 millió évvel ezelőtől képződött) kőzetek uralkodnak a felszínen. Az Aranyostól északra pedig egy vékony sáv (Alsószolcsva–Aklos–Alsójára vonalában) és két kisebb terület (Lupsa és Topánfalva–Bisztra környéke) kivételével nem is paleozoikumi, hanem prekambrium-kori (félmilliárd évnél idősebb) képződmények (gránit, kristályos palák) alkotják a hegyeket.]

Délre az Ompoly vizéig u. i. mezozoi krétaformatio (mész, homokkő), helyen-közön juramész, márga uralkodik; a felszínt alkotó földnemek, agyagfélék, márgák, málladozó homokkővek, kvarcban szegény baritok: porphyrok, melaphyrok, – míg az Aranyos éjszaki vidékének alapkösege paleozoi gránit, gnajsz, legelterjedtebbek a kristályos palák s a tömeges kőszékek, melyek a Hideg- és Meleg-Szamos mindkét partján harántékosan a Sebes-Kőrös forrásáig követhetők. – Gyakoriak továbbá a paleozoi carbon és dyas-eredetű kőnemek (homokkő, mész, porphyr, melaphyr), nevezetesen a Meleg-Szamos és a Kis-, meg Nagy-Aranyos forramatján. Szóval ókorbeli kőnemek a hegyránczok, hátak megalkotói, a déli szakaszban ellenben középkorbeli szikla és földnemek jellemzetesek. Az éjszaki vidék felületét borító földnemek ehhez képest túlnyomólag aciditok: kovasavas tömeg-kőszékek, különféle gránit, gnajsz, csillámpala, phyllit és málladékaik; itt-ott trachyt-dacit, syenit járja. Nyugaton a Bihar-hegység felé a két Aranyosnak és Szamosnak forrásvidékén kvarctörmelék, conglomerát, kvarchomok, mészko s agyagpala foglal el nagyobb területeket.

[A fenti részletben a „baritok” kifejezés a szerző részéről

vagy szótévesztés, vagy elírás. A barit ugyanis a bárium-szulfát összetételű természetes ásvány neve. A tárgyalt vidéken nemigen fordul elő. Amire itt gondol, az a magmatitok: a porfir és melafir (ma már ritkábban használt nevek), a paleozoikumi és mezozoikumi savanyú (kvarcban gazdag: porfir) és bázikus (kvarcban szegény: melafir) vulkáni eredetű kőzetek. (A szótó súlyt jelent, lehet, nehéz, azaz fajsúlyos kőzetekre gondolt, de mint szakszóval, ezzel eddig nem találkoztam).

A dyas pedig a perm-korszak régies neve. Karbon-kori kőzetek a térségben nincsenek, de perm-koriak valóban nagy tömegben fordulnak elő a Meleg-Szamos és az Aranyos forrásvidékén. A magmás kőzeteket, a 19. század szóhasználatára szerint tömeges kőzeteknek nevezi. Az aciditok a fennebb már magyarázott, savanyú magmás kőzetek.]

Ezen geológiai különválás megokoltá tenné a Bihar derekára támaszkodó s az Aranyos folyó, Kapus meg Nyárad patakok által határolt domború területnek Gyalui havasok nevezete alá való összefoglalását, de az említett geológiai elkülönítés csak igen általános vázlat: a részletező kutatás, mint Primics György mondja, a geológiai változatot formák oly zsúfolódását tünteti elő, hogy korai dolog még a hegycsoportoknak tisztán geológiai alapon való osztályozása; más részről a különböző korbeli, de egyféle kőnemek, p. o. a homok-kővek, mész-szirtetek külső szabásának, hegyrajzi physiognomiájának megkülönböztetése még nem haladt annyira, hogy szabatos meghatározásokra gondolni lehessen: a föld- s hegyrajzi tájékozódás szempontjából tehát még mindig a régebbi hydrographiai felosztás kínálkozik legalkalmasabbnak a hegycsoportok egybefogla-

■ Munkáját Czirbusz Géza, saját bevallása szerint, Primics György emlékének szenteli. Primics György (1849–1893), akit oly nagyra értékelt, kárpátaljai rutén származású geológus volt, Koch Antal professzor kiváló képességű tanítványa, majd kedvelt tanársegéde a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen. Halála előtt egy évvel került át a Magyar Királyi Földtani Intézet kötelékébe, de első terepi útján (az Erdélyi Szigethegységben) meghalt. Belényesen temették el az ortodox temetőbe, sajnos, egykori vaskerítéses, kőoszlopos sírja ma már nem lelhető meg. Még kellően nem becsült munkásságára érdemes lenne jobban felfigyelni. A *Jára völgye és népe* archaikus nyelvezete (földtani szókincse) mára túlhaladott lett, de ízes. A mai tudomány természetesen mindenről, amit írt, többet tud, de amit leírt, az jobbára igaz.

Czirbusz Géza (1853–1920)

lására, minélfogva a Gyalui havasokat a Kis-Szamos folyóvidékére szorítják, a Dobrin-hátságot pedig a Magura nélkül, a Verfu-Munteluj-jal együtt az Aranyosmenti hegységhez sorozzuk.

Hunfalvy a Gyalui havasokat három szakaszra osztja, u. m. a Kucsulata- a Marisel- és a Dobrin-hegysorokra. A Magurát a Dobrinhoz számítja, mivel amannak mindkét lejtőjéről lecsurgó patakjai a Hideg-Szamosot táplálják. Hangay Oktáv² az „Egyetértés”-ben s az „Erdély”-ben közölt érdekes cikkeiben Andrassy havasoknak nevezi a Dobrint az Öreg-havasig, mivel az Andrassy grófoknak vadász kastélyuk és birtokuk van a Dobrinon. A Dobrint és a Verfu-Muntelujjal együtt, mint a Jára vízköréhez tartozót az Aranyos-melléki hegységhez csatolom, de már a Mariseli és Kucsulatanak (miért éppen így?) elkeresztelt éjszaki vonulatokat csak annyiban említem, hogy közbefogott völgyeik meglepő párvonalosságot mutatnak a Jára völgy délnyugati szakaszával, mintha a Dobrin, a Magura, a Marisel, de még a Retes-patakon s Hév-Szamoson túli Gyurkucza-hátság és a kopár Farkasmező is egy közös oldalnyomás folytán, avagy miként Suess Ede³ mondaná, tangentialis oldalszorítás következtében egyformán éjszak felé görbültek volna. Van-e része a torlódásban ama harántékos gránit-vonulatnak⁴, mely a Sebes-Kőrös felől a Jára forrásáig a Szamos völgyein keresz-

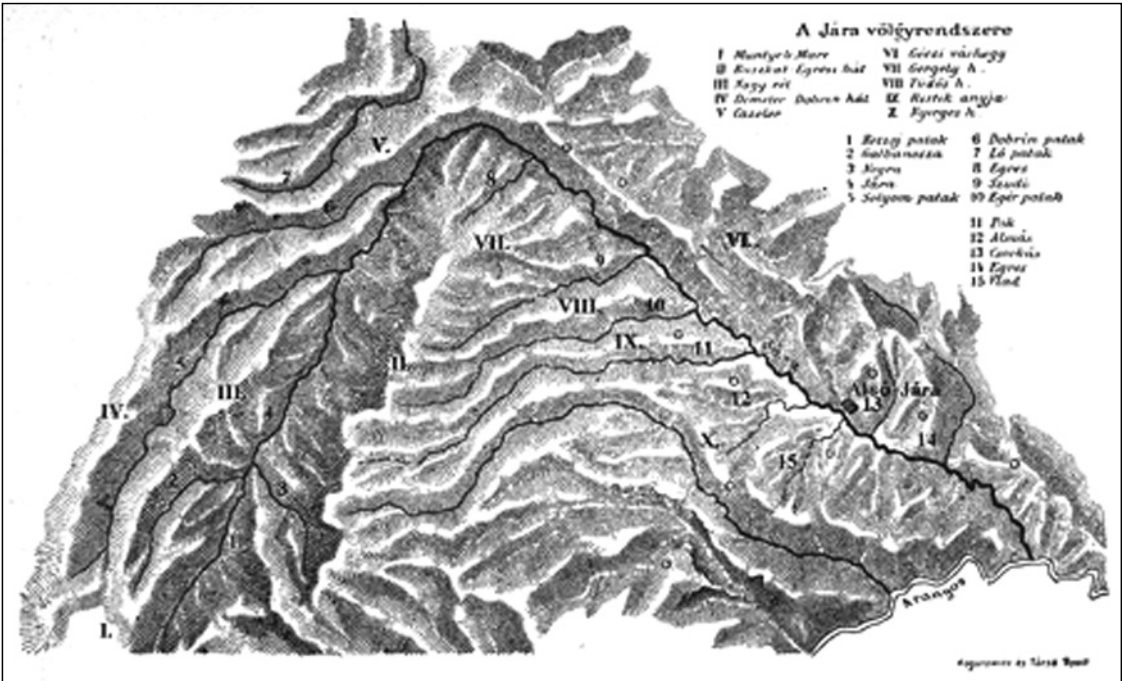
tül csap, vagy pedig máshol, talán éjszakkeleten keresendő a hegyágazatok torlódását, görbülését okozó akadály, avagy talán ama zökkenés, mely a Szamos-völgynek éjszak felé nyitott utat, volt hatással a patakok éjszakra való kitérítésére? – annak kiderítése a geológia dolga. A Jára völgyére nézve csupán azt kell constatálnunk, hogy úgy délnyugati, mint délkeleti szakaszával párvonalosságban haladó mellékvölgyeit és a szomszédos területnek völgyeit, az elválasztó hegyedőknek megfelelő éjszaki hajlatai kényszerítik e parallellismusra.

¹Hunfalvy János (1820–1888) a 19. század nagyhatású földrajztudósa, a pesti egyetem tanára. Hatalmas szakirodalmi munkásságot hagyott hátra. Czirbusz Géza itteni hivatkozása: A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása. II. 302.

²Hangay Oktáv (1850–1916) a kolozsvári Kereskedelmi Akadémia kémia tanára volt, szintén Koch Antal tanítványa, az EKE egyik alaptagja, a Kolozsvár megyei osztály elnöke (1898-), számos olyan turistacikket írt, melyben alapos földtani felkészültséget bizonyít.

³Eduard Suess (1831–1914) világhírű osztrák geológus, aki a 20. század első felének tektonikai gondolkodásmódját alapvetően meghatározta a Das Antlitz der Erde című művével (1885–1908) (magyarul: A Föld arculata).

⁴Az Öreg-havas gránitmasszívumról van szó (masivul granitic Muntele Mare), ez Románia messze legnagyobb felszíni kiterjedésű és tömegű mélységi magmás teste.

A Jára völgyrendszere – korabeli térkép

TURISTA VOLTAM 120 ÉVE – PÁLYÁZAT I–VIII. OSZTÁLYOSOKNAK

■ Fogalmazást és színes rajzokat küldhetnek az I–VIII. osztályos diákok az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek az EKE-nap alkalmából meghirdetett, *Turista voltam 120 éve* című pályázatára.

1891. május 12-én, tehát ezelőtt 120 évvel kezdte el tevékenységét az Erdélyi Kárpát-Egyesület, amely a turistaság népszerűsítését, a természeti értékek óvását és ismertetését, a hagyományok ápolását tűzte zászlajára.

A 120 éves kerek évforduló diktálta az idei, sorban harmadik kiírás témaválasztását, melyhez néhány támpontot szeretnénk nyújtani az alábbiakban, megjegyezve, ez csupán ajánlás, más oldalról is meg lehet közelíteni a témát: „1891-et írunk és Erdélyben felmerül az igény egy turistaszervezet létrehozására, így jött létre az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE). Az emberek csapatban, szervezetten akarnak túrázni. Nincs GPS, kevés az automobil, sok esetben még vonat sem áll rendelkezésre a távolságok leküzdéséhez. A természet akkori arcai ma már nem láthatóak, az emberi gondolkodásmód is jócskán átalakult. Ezért kérünk benneteket, pályázókat, fantáziátokat megdolgoztatva meséljétek el, milyen volt 120 évvel ezelőtt a turista élete.”

A zsűri a beérkezett pályamunkákat négy kategóriában értékeli: I–II., III–IV., V–VI. és VII–VIII. osztályosok. A hangsúly a fogalmazáson van, ezt egészíti ki a gyerek által készített rajz. Beküldési határidő (az e-mail küldésének vagy a postai bélyegzőnek a dátuma): 2011. május 12. Postacím: 400750 Kolozsvár (Cluj), O.P. 1., C. P. 41. E-mail: ekenap@eke.ma

A beküldött pályázatokon kérjük feltüntetni: EKE-napi pályázat, valamint külön lapra felírni a beküldő adatait: név, postacím, életkor, iskola, osztály.

A legjobb pályamunkák az alábbi díjakban részesülnek: I. díj az EKE Vándortáborában való részvétel az egész család számára, egy KONUS Pilota-K iránytű, kétszemélyes belépő a brassói kalandparkba; II. díj az EKE jubileumi könyve és egy kétszemélyes belépő a brassói kalandparkba, III. díj kétszemélyes belépő a brassói kalandparkba. Mindhárom díjat kiegészíti egy egyéves előfizetés az Erdélyi Gyopárra.

Hírek

ELŐADÁS KÖRÖSI CSOMA SÁNDORRÓL

■ Kőrösi Csoma Sándor zanglai cellájának felújításáról és az odáig vezető útról tartott vetítéssel egybekötött előadást január 31-én délután Boér Imre, a kolozsvári Katolikus Nőszövetség dísztermében. Az eseményről részletes beszámoló jelent meg a *Szabadság* február 3-ai számában. (t. t.)

TERMÉSZETBARÁT HÉT DEBRECENBEN

■ Öt kolozsvári EKE-tag látogatott el február 10–13. között Debrecenbe, a Hajdú-Bihar Megyei Debrecen Városi Természetjáró Szövetség meghívására, az általuk szervezett XLVIII. Természetbarát Hét rendezvényeire. A vasárnaptól következő vasárnapig tartó rendezvény február 6-án regionális sétálós vetélkedővel indult, majd hétfőtől péntekig délutánonként különböző előadásokat hallgattak a résztvevők, szombaton turista bált tartottak, vasárnap gyalogtúrával zárult a rendezvény. Mi csütörtöktől kapcsolódtunk be, amikor is dr. Kubassek János, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatójának előadását hallgattuk-néztük meg madagaszkári utazásáról, amelynek során a 18. században élt, kalandos életű magyar gróf, Benyovszky Móric egykori út-vonalát járta végig. Pénteken kolozsvári túratársunk, Hints Miklós tartott előadást ázsiai

ai utazásáról *Kulturális barangolások Perzsiában* címmel. Szombaton csak az esti turista bál szerepelt a programban, de figyelmes házigazdáink meglepetésként hortobágyi saslesre hívtak bennünket. Kora reggel vonattal utaztunk a várostól nyugatra fekvő Hortobágyra, ahol várt ránk a Nemzeti Park ornitológusa, az itt szép számban található réti sasok szakértője. Útközben mesélt nekünk a Hortobágyról, a Nemzeti Parkról, védett növény- és állatvilágáról, de legtöbbit a réti sasról, mely Magyarország legnagyobb ragadozó madara, fokozottan védett. Szerencsénk volt, láttunk réti sast, hála a távcsöveknek, jól megfigyelhettük őket a tó jegére leszállva és repülés közben is. Gyönyörű látvány volt a kiterjesztett szárnyakkal vitorlázó hatalmas madár.

Vasárnapi gyalogtúránk során a Debrecentől keletre fekvő halastavak környékén kirándultunk. A dimbes-dombos tájhoz, hegyek látványához szokott szemünknek furcsa volt a kisebb-nagyobb tavakkal tarkított végtelen füves síkság, amit csak néha egy-egy bokor vagy ártéri erdő tört meg. Sétánk során volt időnk bőven az ismerkedésre, beszélgetésre, közös túrák tervezgetésére. Legközelebbi közös kirándulásunk április elején lesz, a Berettyó forrását keressük fel együtt. (Kovácsné Diószegi Zsuzsa)

Pihenő a Hortobágyon

KOVÁCSNÉ DIÓSZEGI ZSUZSA

www.ekekolozsvar.tk

Márciusi rendezvények

- **Március 2. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban, Márton Béla vetítése Montenegróról.
- **Március 4–6. (péntek–vasárnap):** Vári László emléktúra a Vlegyászára. Megbeszélés a közgyűlésen. Túravezető: Szilágyi András.
- **Március 5–6. (szombat–vasárnap):** Autóbuszos kirándulás Budapestre, a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításaira: A kassai aranylelet, Széchenyi világai, A bethleni Bethlenek élete. Indulás 6.30 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.
- **Március 5. (szombat):** Szénafüvek – természetvédelmi rezervátum – Morgó, Tekintő, Pokolköz (20 km). Találkozás 9 órakor a kisállomás előtt, vagy 9.30 órakor a Zöld béka előtt. Túravezető: Kiss János, ♦ Nőnap túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **Március 6. (vasárnap):** Szamosfalvi (Budunusi) erdő (15 km). Találkozás 10 órakor a 4-es troli végállomásán. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **Március 9. (szerda):** Gyalogolni jó! Vonatos kirándulás az Almási várhoz (gyalog 14 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 12. (szombat):** Autóbuszos kirándulás (XX. EKE Vándortábori előzetes): Nagyenyed, Bethlen Kollégium és Természetrajzi múzeuma, Boroskrakkó, Magyarigen, Tövis, Marosszentimre. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa. ♦ Vonatos kirándulás: Sztána, Riszeg tető, Csigadomb (gyalog 12 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Szőcs János, ♦ Hordós kút, Mikesi tó (30 km). Találkozás 9 órakor a Hajnal negyedi végállomáson. Túravezető: Fazakas Ferenc.
- **Március 13. (vasárnap):** Görbe túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **Március 16. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, ♦ Túravezetők tanácskozása 17 órától a székházban.
- **Március 19. (szombat):** Autóbuszos kirándulás Torockóra, estebéd az Aranyos panzióban. Indulás 8 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa, ♦ Mikrobuszos kirándulás a vidrai vízeséshez. Indulás 8 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Vas Géza, ♦ Györgyfalvi erdő, Mikesi tó (30 km). Találkozás 9 órakor a 32-es autóbusz Alverna végállomásán. Túravezető: Kiss János, ♦ Mikesi házak (17 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, ♦ Városnézés. Találkozás 10 órakor a Mátyás szobor előtt. Túravezető: Szőcs Miklós.
- **Március 20. (vasárnap):** Mikrobuszos kirándulás: Ördögkút (gyalog 18 km), gumicsizma szükséges. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Vlád Pál ♦ Hója gerinc (15 km). Találkozás 10 órakor az Astoria előtt. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **Március 23. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Március 24–27. (csütörtök–vasárnap):** Autóbuszos kirándulás: Eger és környéke. Indulás 6 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.
- **Március 26. (szombat):** Árpád-csúcs (22 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szabó István.
- **Március 27. (vasárnap):** Ifjúsági túra: Tőzike túra a Meszesre (gyalog 18 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezetők: Kiss János, tel. 0364-807639 és László Györgyi, ♦ Lombi tető (15 km). Találkozás 10 órakor a távolsági autóbuszállomás előtt. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **Március 30. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **Április 2. (szombat):** Berettyó forrás. Megbeszélés a közgyűlésen. Túravezetők: Vlád Pál és Kovácsné Diószegi Zsuzsa, ♦ Szamosfalvi erdő (12 km). Találkozás 10 órakor a 32-es autóbusz Alverna végállomásán. Túravezető: Szakács Éva.
- **Április 3. (vasárnap):** Mikrobuszos kirándulás: Tavaszi virágok túrája, Meszes gerinc, Greben. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Vlád Pál, ♦ Szamos-parti séta (10 km). Találkozás 10 órakor a Garibaldi hídnál. Túravezető: Márton Erzsébet.
- **Április 6. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta, ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

Info

Szolgáltatás napok a székházban: hétfőn és szerdán 17–18 óra, kedden 11–13 óra között.
EKE fotóklub: minden kedden 17 órától a székházban.
Könyvtár: minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban.
Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Előzetes

- **Május 26–31.:** Autóbuszos kirándulás Kárpátaljára. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.
- **Szeptemberben:** szicíliai körút. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.

XX. EKE Vándortábori előzetesek:

- **Április 9. (szombat):** Balázsfalva, Bethlenszentmiklós, Küküllővár, Enyedszentkirály, Tompaháza. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei:

Bagaméri Tibor 0742-776930
Fazakas Ferenc 0752-640319
Kiss János 0364-807-639, kjani51@gmail.com
Kovácsné D. Zsuzsa 0364-733-867, 0740-067977
Márton Erzsébet 0742-037179
László Györgyi 0727-192841
Szakács Éva 0743-670685

Szabó István 0748-140551
Székely Lavotta 0748-036290
Szilágyi András 0742-625130
Szőcs János 0742-690881
Szőcs Miklós 0264-550-310, 0740-061741
Vas Géza 0742-659570
Vlád Pál 0264-435-866